

segueix així en el segle passat: «per aquestos temps se féu, no sé de cert si en lo any 64 o 65, la campana nomenada "Nona" de la cathedral», B. de Maldà (*Excursions*, p. 162); «sabien de cert que ---», MGenís Aguilar (*Julita*, p. 132); «Anem, no sigui així: miri que ho sé de cert que no 'n mataran cap d'aquesta celda», PCoromines (*Presons*, p. 137); la variant moderna *saber del cert*, avui bastant generalitzada, i certament no pas suspecta d'intrusió forastera, es troba també en la ploma d'escriptors de llenguatge genuf.¹

Intriga la locució *el certus és*, que *AlcM* situa al Conflent, Cerdanya (*BDC* II, 52) i Empordà, però que jo he sentit força més a migdia, com a cosa de la pagesia més rústica i muntanyenca del Nord-est: la trobem repetidament en Ruyra que no era pas de l'Empordà ni posa en absolut llenguatge empordanès en boca dels seus personatges, sinó de la Selva i sobretot Blanes (tan allunyat de l'Empordà), i notem que de vegades no li marca pas to rústic: «el *certus és* que sols els grans homes rompen els arbitrismes establerts» (*O. C.*, p. 598b).

Que aquí hi hagi una contracció del cast. *lo cierto es*, amb una represa redundat de *és*, reconec que és una idea enginyosa, i no veig gens clar que sigui rebutjable. Per més que no oblidó l'excessiva tendència del grup Alcover-Moll a explicar pel castellà tot el que és modern i estrany a Mallorca i Menorca, admeto que no veig explicació més segura. El Dr. Ricard Janssens, que era de cap a Lleida i solia escriure català molt correcte, usava en les seves cartes de 1901 «*certos* homes ---», com a adjectiu; fa pensar si no es tractaria d'un ús dialectal (no acastellanat) com el que ha fet que el rossellonès popular usi *quinos*, *aquellos*, *ellos*, en combinacions més o menys semblants, de mots pronominals o semipronominals com *certos*. No es veu clar. Una altra pista atenedible és que *certus* s'usà en el castellà murriesc del S. XVI: el *Vocabulario de Germania* de JHidalgo (c. 1600) el tradueix per «cierto», i en un romanç de germania *certus* és «fullero» (RSalillas, *RHisp.*, 38). Aquest es deu haver d'explicar com a llatinada irònica d'escolars vagants: el trampós és el qui va a la segura, que s'ho arregla per estar cert de guanyar: si aquest llatí de les *scholae* el gastaven la gent de mals costums, desviant-ho amb escarn cap a llurs hàbits viciosos, vol dir que l'ús del llatíndrum *certus* correria pel país en boca de molta gent amb ribets de llatí, i igual pogué abusar-ne el pagès que afectava aires sentenciosos: «el *certus és* ---».

DERIV.: *Certà* s'usà molt més en francès (*certain*) que en les llengües veïnes, però també fou freqüent en la llengua dels trobadors: «ab tan vay avan, ferí / un colp suavet ab sa man; / e-l pros dona, ab cor *sertan*, / cant al portel sonar auzí ---», Castiagilós, v. 207; «si no fos gent vilana / e lauengier savai, / ieu agr'amor *certana*», Ventadorn (*Quan la douss'aura*). També l'usaren autors catalans antics: veg. en *AlcM* els casos de Llull, Ausiàs i el *Curial*; de *certanament* en Muntaner, el *Fasset*, etc., en *AlcM*; i fins en podem assenyalar algun cas (probablement conta-

giat del cat.-oc.) en Berceo (*Mil.*, 795; *SMill.*, 1; *Sacr.*, 191), àdhuc trobo avui *certanas* adj. pl. en l'aragonès de Bielsa (1965); ja es veu, però, que són indrets i escriptors de l'extrem Nord-est.

En català *certà* aviat va antiquar-se però el seu derivat *certanitat* tingué vida més dura, i el veiem ben escrit en Llull, en Cauliac i en docs.; sovint s'hi observava una grafia *certenitat*, que al principi seria sobretot deguda a la confusió de la *a* i la *e* pretòniques en català central i en tots els dialectes orientals de la nostra llengua: «encara, senyor Lehó, vos en diré altra *sertenitat*: car Na Ranart és anat al Sanglar, e dixli que vós lo volets auçuire e dirà a vós atretal», Llull (*Merav.*, *NCl.* II, 156); ací, doncs, amb el matís de 'prova', altres cops merament 'certesa': *Blanq.* I, 192. 22, i en Eiximenis (*Terç*, *NCl.* VI, 36). Inútil dir que tanmateix això també suposa una base CERT-ANUS,² per més que el mot aparegui amb *e* en castellà i tot, en diversos textos dels Ss. XIV-XVI (fins *certinidad* Cervantes, Santillana, veg. *DCEC*, 795b26-7), i modernament *certenidad* a Múrcia: però això és indicatiu que al castellà el mot passà per influència catalana; de tota manera l'arrel d'això era en català: «sia curós d'haver *certinitat* de la pau e de les treves que són fetes entre-l rey de Granada e don Ferrando de Castella», a. 1302, *BABL* III, 301; de nou el 1328 (Finke, *Acta Ar.* III, 528).

No sembla pas que avui sigui mort del tot: Joaq. Ruyra l'usava en el seu original de 1920: «sé, amb tota *certenitat*, que són respostes, que han d'haver sigut previstes per Déu» (per bé que en les *O. C.*, 704a aparegui canviat en *certesa*: ell mateix ho defineix «seguretat d'encertar quelcom» en el Glossari de *La Parada*, *O. C.*, 378b); de fet jo encara ho he sentit en algun punt d'Urgell: «no ho sé *am sertenititat*» (a Sunyer, 1964). En conclusió el canvi *-anitat* en *-enitat*, en aquest mot partiria de la pron. oriental, però la dilació vocàlica *e-a* > *e-e*: hi afegí la seva influència, i per això *certenitat* (*-initat*) en català no és pas una exclusiua dels textos orientals sinó que també el trobem en Is. de Villena i en Jo. Martorell: «e per major *certenitat*, veus açí lo segell de la capitania» (Ag. II, 147).

Certer 'que pren bé la punteria, que ve dret o en dretura a un lloc' antiq.: «sols cavalcà / --- / ase somer, / anant *certer* / al Munt Tabor», JRoig, *Spill*, 13302; i un altre ex. val. del S. XVI, en *AlcM*; Belv., Lab., mot molt menys consolidat en cat., que el cast. *certero* (que ha estat permanent en la llengua, ja S. XIII): fa gran falta aquest mot, que no sembla ser imitació castellana en aquells dos valencians, però que avui ha quedat desusat fora d'algun escriptor recent que no mira gaire prim; no sé si algun dia es decidirà usar amb aqueix valor *certerós* (Vall de Boí, matís potser un xiquet diferent) o crear un *dreturós* (cf. *anar a tal lloc en dretura*) o un *adreçador* (cf. *adreçar-hi cap a un lloc* 'anar-hi en dretura, no desviant', que se sent molt en els Pirineus ripollesos, etc.), o si es pendrà el fàcil camí de resignar-se al calc del mot castellà; segurament el procedir més inobjectable se-